

SOME RIGHTS RESERVED

Detta verk är licensierat under Creative Commons Erkännande-Ickekommersiell-Dela Lika 2.5 Sverige licens. För att se en kopia av denna licens, besök <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/se/> Verket har publicerats i www.globalarkivet.se.

Stora satsningar på aluminium, vatten och gas

Tredje gången gillt för megaprojekten i Moçambique – men kan landet undvika "naturresursförbannelsen"?

CARBOMOC:S UTVINNING AV KOLFYNDIGHETERNA i Moatize avslutades för några år sedan. En ny era ska enligt planerna inledas 2010, när den brasilianska gruvjätten *Companhia Vale do Rio Doce* efter omfattande investeringar beräknas komma igång med produktionen, som i huvudsak ska exporteras till bolagets stålverk i Brasilien. Det skulle innebära att en tredje fas av kolutvinning i landet inleds.

Den första drogs igång när landet fortfarande var en portugisisk koloni. Den andra genomfördes efter självständigheten 1975 under Frelimoregeringens socialistiska och planekonomiska period med det statliga företaget Carbomoc som instrument och med bistånd från DDR. Renamos terrorverksamhet och sabotage av järnvägen till Beira på 1980-talet blockerade så småningom verksamheten och efter inbördeskrigets och kalla krigets slut haltade verksamheten fram på allt mer flämtande spår under 1990-talet. Och nu är alltså en tredje fas på väg.

KOLFYNDIGHETERNA ÄR INTE DE ENDA naturresurser i Moçambique som gått igenom ett kolonialt, ett statsplanerat och ett globaliserat skede, även om det är en av de få där faktisk produktion pågått under de två första skedena.

När Frelimoregeringen efter självständigheten 1975 tog över makten, fanns studier från kolonialtiden i hyllorna för ett projekt att utvinna naturgasen i Inhambaneprovinsen och exportera den till Sydafrika. Att samarbeta med apartheidregimen i Sydafrika var naturligtvis inte aktuellt för ett självständigt Moçambique.

I stället drogs studier igång om hur naturgasen skulle kunna användas för produktion av konstgödsel eller som energi i tung industri. Nu har konceptet från kolonialtiden återuppstätt när det sydafrikanska energibolaget SASOL utvinner gasen och exporterar den i 87 mil pipeline till Sydafrika för att förvandlas till flytande bränsle med SASOL:s speciella teknologi.

Ett annat naturgasbaserat projekt som är under planering är ett kraftverk i Inhambane, som enligt planerna ska kunna producera ström år 2010, först för export till Sydafrika, sedan i ökad utsträckning till verksamheter i Moçambique.

Dessutom planeras ett kolkraftverk i anslutning till gruvan i Moatize och ett mycket kontroversiellt vattenkraftverk i Mphanda Mkuwe sex mil nedströms Cahora Bassa i Zambezfloren, som Kina har utlovat finansiering för.

FÖRSTUDIER OM TITANFYNDIGHETERNA i Gazaprovinsen pågick kring 1980 och tidigare sådana från kolonialtiden fanns också. *Corridor Sands*-fyndigheten i norra delen av provinsen har intresserat flera av de stora transnationella gruvföretagen, men bland annat på grund av att dessa köper upp varandra är det oklart av vilket företag som kommer att exploatera titan-sanden.

I Nampulaprovinsen har det gått snabbare. I oktober 2007 invigde president Armando Guebuza *Moma titansand*-projektet, med investeringar på nästan en halv miljard USD. Det drivs av det irländska företaget *Kenmare Resources*. Moçambiques ägarandel är mycket liten.

Aluminiumsmältverket *Mozal* i Matola utanför Maputo började producera aluminium år 2000. En viktig produktionsfaktor är elström, som tas från det sydafrikanska kraftnätet, som i sin tur får ström från Cahora Bassa-kraftverket.

Mozal ägs till nästan hälften av den transnationella aluminiumjätten BHP Billington och till nästan en fjärdedel var av Mitsubishi och Industrial Development Corporation of South Africa. En liten slatt på fyra procent ägs av moçambikiska staten.

Studierna i slutet av 1970-talet om hur Cahora Bassas ström skulle användas hade också ett aluminiumsmältverk som huvudalternativ, även om man då tänkte placera det i närheten av Beira.

APROPÅ CAHORA BASSA, så går det projektet mot trenden med transnationella företag i och med att Moçambiques regering efter många års tröga förhandlingar i november 2007 formellt tog över största delen av ägandet från portugisiska intressen.

Det kostade 700 miljoner USD, som finansierades med ett lån som ska betalas av under femton år. Moçambique äger nu 85 procent av Cahora Bassa-dammen och de portugisiska intressena resterande 15 procent.

Dessa, och andra projekt som är på planeringsstadiet, gör att under de närmaste årtiondena kommer Moçambiques ekonomi och i än högre grad dess export att i allt större utsträckning domineras av ett antal megaprojekt baserade på utvinning av mineraler och naturgas. Detta innebär att vi kan förvänta oss att den ekonomiska tillväxttakten kommer att fortsätta att vara hög, att exporten kommer att öka, att en liten andel av vinsterna kommer att hamna i Moçambique och att de ekonomiska klyftorna i landet kommer att öka.

Planerings- och utvecklingsministeriet publicerade i juni 2007 ett diskussionspapper med titeln *Exploring Natural Resources in Mozambique: will it be a blessing or a curse?*

Det konstaterar att i en rad afrikanska länder har stora mineral- eller oljefyndigheter inte i någon hög utsträckning bidragit till en utveckling som varit till nytta för befolkningen i stort. Förutom ökad produktion och export har nämligen stora inkomster från naturresursutvinning ofta resulterat i ett antal negativa ekonomiska och miljömässiga effekter, särskilt i kategorin länder med svaga institutioner, dit Moçambique hör.

De vanligaste negativa effekterna av naturresursförbannelsen är att valutakurs och inflation drivs upp (det som ekonomerna kallar "holländska sjukan"), att statliga investeringar på andra

Under de närmaste årtiondena kommer Moçambiques ekonomi och export att i allt större utsträckning domineras av ett antal megaprojekt.

produktionsområden begränsas därför att vinsterna från naturresursutvinningen skapar en känsla av höga inkomster och att höga naturresursinkomster snedvrider regeringens ekonomiska politik, minskar ansträngningarna att förstärka de statliga myndigheterna och ökar korruptionen.

Exploatering av naturresurser slår också ofta hårt mot miljön.

Slutligen visar exempel från bland annat Angola, Nigeria och Sierra Leone att konflikter om vem som ska ha kontrollen över naturresurserna kan trappa upp våldsnivån och i värsta fall utlösa inbördeskrig.

FÖRFATTARNA TILL STUDIEN BEDÖMER att åtminstone så länge inga oljefyndigheter hittas är risken för holländska sjukan relativt liten. Risken att regeringen avstår från att satsa på andra ekonomiska sektorer bedöms också som måttlig, eftersom nuvarande avtal med gruv- och energibolagen ger förhållandevis små statsinkomster.

Studien beräknar att år 2006 bidrog de megaprojekt som

då var igång (Mozal aluminiumsmältverk, vattenkraftverket i Cahora Bassa och Sasols gasledningsprojekt) med knappt fem procent av totala budgetinkomsterna.

År 2010 skall, om planerna håller, också elproduktion baserad på naturgas i Inhambane, kolgruvan i Moatize och utvinningen av titansand i Gaza börja generera inkomster till staten. Det skulle öka andelen till nästan nio procent av de då väsentligt högre statsinkomsterna.

STÖRSTA RISKEN ANSER STUDIEN vara bristen på öppenhet när det gäller avtalen med gruvbolagen och att statens inkomster från gruvdriften lätt kan kontrolleras av en liten krets. Det kan resultera i att dessa inkomster inte används för en utveckling som förbättrar situationen för den bredare befolkningen utan istället berikar en liten klick.

Att risken för en sådan utveckling är stor i ett land där samhällsinstitutionerna är svaga och flera stora korruptionsaffärer avslöjats är uppenbar.

BERTIL ODÉN